

РОЗВИТОК КЛЮЧОВИХ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ-МУЗИКАНТІВ ТА ВЧИТЕЛІВ-ПОЧАТКІВЦІВ

Оксана КАЛЮЖНА (Кіровоград)

У статті досліджується вплив вищої школи на розвиток предметних компетентностей студентів-музикантів та педагогів-початківців, на вироблення власної педагогічної техніки у сфері музичного мистецтва.

В статье исследуется влияние высшей школы на развитие предметных компетентностей студентов-музыкантов и начинающих учителей, на выработку собственной педагогической техники в сфере музыкального искусства.

Ключові слова: предметна компетентність, студенти-музиканти, вчителі-початківці, музична освіта, естетичне виховання.

Постановка проблеми. Мистецтво, будучи найстарішою формою соціалізації, найпершим інструментом переведення підсвідомих образів у форми, зрозумілі іншим людям, є джерелом духовної культури особистості, її творчих здібностей перетворювального відношення до себе, оскільки зміст мистецтва є проявом внутрішнього світу людини [1, с. 41].

Становлення творчої індивідуальності фахівця вважається однією з глобальних проблем, яку намагається вирішити вища школа. Отже, на сучасному етапі перебудови вищої школи актуалізується проблема професійно-педагогічної підготовки вчителів предметів естетичного циклу, зокрема музики, на музично-педагогічних та мистецьких факультетах педагогічних університетів [2, с. 9-11].

Для повноцінного засвоєння і плідного практичного використання система знань, умінь та навичок, які засвоює студент-музикант під час навчання у вищому навчальному закладі, має спиратися на принципи безперервності освіти, системності і послідовності засвоєння знань, міжпредметних зв'язків, активності та самостійної діяльності, створення особистісно значущих виховних ситуацій.

Вчитель музики повинен не тільки добре знати свій предмет, йому необхідно засвоїти певну суму філософських, естетичних, соціальних, психолого-педагогічних знань і вміти їх застосовувати в своїй роботі. Соціально-культурний досвід у застосуванні до музично-педагогічної освіти означає професійну компетентність і методичну оснащеність [3, с.78].

Знання, вміння і навички, які студент отримує у вищому навчальному закладі, не в повному обсязі відображають специфіку майбутньої професії. Не завжди вчитель розуміє свою спеціальність комплексно, тобто виражає себе у одній області музично-педагогічної діяльності (виконавець, диригент тощо). Якщо при цьому педагогічні якості відсутні, то розвиток музичних здібностей відбувається сам по собі. Такий підхід вважається не тільки обмеженим, а й зовсім не відповідає уявленню про особистість вчителя сучасності [5, с. 33].

Яким же чином можливо вдосконалити набуті професійні та особистісні якості майбутнього вчителя музики у процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін та зорієнтувати не зовсім досвідченого студента як найефективніше пройти всі стадії складного, багаторівневого, комплексного процесу професійного становлення – від студента, студента-практиканта, педагога-початківця до фахівця, професіонала, соціально зрілого вчителя, керівника гуртка, студії, народного чи зразкового колективу?

Проблема професійного становлення особистості фахівця, саморозвитку її художньо-педагогічної культури поєднує у собі формування світоглядних позицій засобами мистецтва і визначення та усвідомлення його ролі у розвитку художньо-естетичної культури особистості, інтеграції фахової мистецької та психолого-педагогічної професійної підготовки, організації неперервної освіти та самовдосконалення, праксеологічну, рефлексивну та інформаційну озброєність майбутнього фахівця. Названі складові детермінують розвиток професійної культури і забезпечують професійне становлення, яке інтегрує в собі мистецьку та педагогічну освіту. [4, с. 260].

Досягти певного рівня особистісної і професійної спрямованості з моменту усвідомлення себе, своїх здібностей, можливостей в тій чи іншій галузі людської діяльності можливо за умови поєднання впливу зовнішніх факторів і системи внутрішніх особистісних перетворень. Саме особистісна спрямованість на пізнання художньо-естетичних явищ, поведінкова гнучкість, професійна компетентність як базові характеристики вчителів мистецьких дисциплін дозволяють реалізувати ціннісні еталони їхньої професійної діяльності.

Вихідним моментом у виникненні потреби людини в самоосвіті є її самооцінка рівня власних знань, що будучи співвіднесена з існуючою у особистості ідеальною моделлю професіонала й особистості в цілому, породжує протиріччя і потребу в його усуненні, тобто в самоосвіті.

Під музично-естетичною потребою особистості педагога розуміємо стійку особистісну освіту, що детермінує музично-естетичну діяльність людини.

Аналіз досліджень і публікацій. З огляду на дану проблему нами здійснено її теоретичне осмислення і з'ясовано, що видатні науковці минулого і сьогодення концентрували свою увагу на успішній професійній діяльності особистості в залежності від її природних нахилів, здібностей і вмінь (Я. А. Коменський, А. Д. Дістервег, Г. С. Сковорода, О. В. Духнович); оволодінні педагогічними вміннями та технікою (Й. Ф. Гербарт, І. Г. Песталоцці, А. С. Макаренко); поєднанні педагогічних здібностей, професіоналізму і педагогічній майстерності (К. Д. Ушинський, С. В. Шацький, В. О. Сухомлинський).

Огляд педагогічної літератури свідчить про постійний інтерес науковців до проблем підвищення предметної компетентності молодого вчителя в аспектах: професійної підготовки та діяльності вчителя (А. М. Алексюк, Н. Ф. Андрієвська, О. А. Апраксина, Н. Г. Ничкало, О. М. Пехота, Т. І. Сущенко та інші); теоретичних основ формування особистості вчителя в процесі професійної підготовки (Ф. П. Гоноболін, М. В. Кухарев, Н. В. Кузьміна та інші); формування особистості вчителя (С. О. Сисоєва, В. А. Сластьонін, О. І. Щербаков та інші); шляхів

удосконалення навчально-виховного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах (Г. Ф. Пономарьова, В. О. Тюріна та інші).

У дослідженнях Ю. В. Бекетової, Б. А. Бриліна, В. А. Кузьмічової, Л. Й. Проців, Т. А. Смирнової розкриваються окремі аспекти підготовки вітчизняних фахівців до музично-педагогічної діяльності. Особливе місце у виховному процесі, розвитку спеціальних і творчих здібностей школярів посідає урок музики. Питання якості підготовки вчителів до професійно-педагогічної діяльності на уроках музики розглядаються у працях Ю. І. Мальованого, Н. Л. Савченко. Педагоги-музиканти обговорюють питання щодо найбільш продуктивних методів, прийомів виховання особистості учня засобами естетичного, морального й духовного в музичному мистецтві (Е. Б. Абдуллін, Ю. Б. Алієв, О. П. Рудницька,); висвітлюються питання методики музичного виховання в окремих видах музичної діяльності школярів, в організації шкільного хорового колективу (О. А. Апраксина, В. К. Белобородова, О. Я. Ростовський,); специфіки підготовки до професійної діяльності вчителя музики у зв'язку з організацією певних видів музичної діяльності учнів (Л. Г. Арчажникова, М. П. Лещенко, М. А. Моїсєєва та ін.).

Грунтуючись на аналізі науково-педагогічних джерел, предметна компетентність вчителя трактується як інтегративна якість, яка характеризується сукупністю знань, вмінь, навичок та особистісних якостей, якими володіє майбутній вчитель при забезпеченні методичної функції своєї професійної діяльності. Предметна компетентність це мобільність знань (постійне відновлення знань для успішного рішення завдань в певних умовах), гнучкість методу (застосування того або іншого методу в залежності від умов), критичність мислення (творче, нестандартне мислення), відповідальність за дії [6].

Метою статті є з'ясування можливостей вищої школи у напрямку підвищення предметної компетентності педагогів-музикантів (студентів-музикантів та педагогів-початківців) та орієнтація на вироблення власної педагогічної техніки у сфері музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна професія ставить дуже високі вимоги до особистості вчителя (його педагогічних здібностей, педагогічної техніки, педагогічного іміджу, педагогічної етики, педагогічного здоров'я), адже саме він є взірцем для дитини, саме він повинен позитивно впливати на розвиток його творчого й інтелектуального потенціалу.

Професійна адаптація студентів-музикантів (під час педагогічної практики) та молодих вчителів (особливо у перші роки роботи) характеризується високою емоційною напругою, яка виникає у результаті допущених помилок та недостатньо високої оцінки діяльності

членами педагогічного колективу. Проте стимулом для продовження діяльності, творчого пошуку, подолання труднощів адаптації дає радість від перших успіхів.

Педагогічна техніка – це система добре відпрацьованих професійних навичок і вмінь: інтелектуальних, поведінкових і комунікативних, завдяки яким педагогічна діяльність здійснюється максимально результативно і з мінімальною витратою часу і зусиль. Доповнивши особистими якостями студенти-музиканти та вчителі-початківці повинні виробити власну педагогічну техніку, яка з часом перетвориться на істинне педагогічне мистецтво.

Розвиток ключових предметних компетентностей студентів-музикантів та вчителів-початківців та процес їх становлення – це процес наближення до вершин майстерності у педагогічній професії та творчій самореалізації.

Педагогічна компетентність молодого учителя – це єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності. Під професійною компетентністю педагога розуміють особистісні можливості учителя, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, уміти застосовувати її в практичній діяльності.

Одним з ключових компонентів професійної компетентності є предметна компетентність, до змісту якої входить володіння певними засобами навчання у сфері навчального процесу (спеціальність). Це сукупність умінь і навичок, необхідних для стимулювання активності як окремих учнів, так і колективу в цілому. До неї входять вміння вибирати правильний стиль і тон у спілкуванні, управляти увагою учнів, темпом діяльності.

Психолого-педагогічні і спеціальні (з предмета) знання є необхідною, але недостатньою умовою професійної компетентності. Практичне розв'язання педагогічних завдань забезпечують вміння і навички, передумовою яких є теоретико-практичні і методичні знання.

Професійно обумовлені вимоги до вчителя в педагогіці виражаються термінами „професійна придатність” і „професійна готовність”. Під професійною придатністю розуміють сукупність психічних і психофізіологічних особливостей людини, які необхідні для досягнення успіху в обраній професії. Під професійною готовністю – психологічну, психофізіологічну, фізичну готовність (тобто професійну придатність) та науково-теоретичну і практичну підготовку педагога.

Для успішної реалізації потенційних можливостей студентів-музикантів та вчителів-початківців а також з метою їх ефективної соціальної адаптації бажано опиратись на ряд методичних рекомендацій,

що ґрунтуються на узагальненні теоретичного базису та практичного досвіду:

- перманентне підвищення рівня IQ (інтелектуальної компетентності) та EQ (емоційної компетентності) студентів-музикантів та педагогів-початківців;

- усвідомлення студентами-музикантами та педагогами-початківцями змісту музичної освіти, особливостей процесу естетичного виховання у школі та позашкільному навчальному закладі;

- вивчення та врахування індивідуальних особливостей сучасних учнів та вихованців, їх інтересів та потреб;

- налагодження міжособистісних взаємин та створення ціннісно-орієнтаційної єдності в дитячому та педагогічному колективах з метою пропаганди музичного мистецтва;

- розвиток естетичного світогляду вихованців, спонукання до обміну досвідом між однолітками, до участі в культурно-масових заходах (святках, концертах, музичних вечорах), до системної самоосвіти із використанням Internet-ресурсів.

Для відповідного емоційного налаштування учнів та вихованців на заняття пропонуємо скласти репертуарні списки вокальних творів, використання яких дозволить пережити різноманітні емоційні стани під час індивідуальних занять. Це сприятиме позитивним змінам у вокально-технічному втіленні (тембрі, динаміці, звуковеденні) виконуваного твору. Наприклад, радісному емоційному стану відповідає укр. нар. пісня «Добрий вечір, дівчино», спокійному – укр. нар. пісня «Подольночка», жартівливому – твір О. Гурільова на слова Н. Грекова «Сарафанчик», сумному – «Така її доля», грізному – укр. нар. пісня «Ой, кряче, кряче».

Підвищення предметної компетентності молодих вчителів музики, на нашу думку, передбачає використання методики музичної освіти та естетичного виховання учнів, вихованців (вона може бути авторською, адаптованою до дитячого колективу та матеріальних можливостей навчального закладу), яка включає вирішення наступних завдань:

- привертання уваги школярів та членів гуртків (студій та інших колективів) до мистецтва взагалі та музики зокрема;

- формування інтересу до музичного мистецтва, класичної та сучасної музики;

- пробудження бажання займатися музикою;

- мотивація учнів та вихованців на підвищення рівня своїх знань у сфері музичного мистецтва;

- розвиток вокальних даних та виконавської майстерності, спонукання до самостійної роботи;

– вироблення спеціальних вмінь, спрямованих на оволодіння музичним інструментом чи робота над вдосконаленням виконавської майстерності;

Підтримання постійного інтересу в учнів та вихованців до занять музикою доцільно здійснювати через реалізацію принципів активності, самостійної діяльності учнів та вихованців, створення особистісно значущих виховних ситуації також шляхом застосування інноваційних форм та методів навчання: заняття-взаємонавчання, заняття-заохочення, заняття за сценарієм популярного музичного шоу, запрошення місцевого популярного виконавця чи успішного випускника даного навчального закладу, заняття-візуалізація «Я – зірка», заняття-фантазія «Я – педагог» (проведення заняття учнями чи вихованцями за власним конспектом заняття).

Для оптимізації навчально-виховного процесу та підвищення рівня зацікавленості предметом під час проведення заняття (наприклад, індивідуального заняття з постановки голосу), де між вчителем і учнем виникають суб'єкт-суб'єктні відносини, метою яких є засвоєння знань з предмету та формування виконавських навичок, одним з головних завдань педагога є застосування комплексу власних здібностей: педагогічних, музичних (вокальних) та комунікативних. Застосування останніх сприятиме ефективному донесенню до учня ідейного змісту твору. Володіння вокальними навичками на високому рівні дозволить педагогу активно використовувати метод показу, який є одним з найефективніших під час проведення індивідуального заняття, особливо на початковому етапі.

Факторами, що позитивно впливатимуть на підвищення рейтингу молодого вчителя у дитячому та педагогічному колективах є: знання предмета діяльності, прагнення до самоосвіти, любов до дітей, педагогічний такт, вміння контролювати свою діяльність і поведінку, вміння користуватися голосом, мімікою, жестом.

Виробленню власної педагогічної техніки, удосконаленню педагогічних компетентностей та поповненню портфолію студентів-музикантів та педагогів-початківців сприятиме відвідання семінарів, відкритих занять, майстер-класів, індивідуальних консультацій досвідчених педагогів. Методичні заняття для педагогів-початківців повинні включати: моделювання навчального процесу; обговорення конспектів занять, сценаріїв масових заходів; складання характеристик та аналіз результатів навчання учнів та вихованців; підготовку до роботи з батьками.

Особливої уваги, на нашу думку, слід приділити визначенню основних завдань, форм і методів взаємодії педагогів-музикантів і батьків з метою підвищення ефективності навчального процесу; надання

батькам інформації про фактори впливу сімейного середовища на дітей та підлітків, про роль психологічного клімату в сім'ї на розвиток творчих нахилів підростаючого покоління.

Робота з батьками може здійснюватись під час батьківських зборів чи індивідуальних консультацій у вигляді презентації авторських виховних методик, запрошенні батьків до участі у плануванні навчально-виховної діяльності учнів та вихованців під час індивідуальних занять, з урахуванням вікових їх особливостей.

Молодий вчитель може розраховувати на підтримку більш досвідчених колег, класних керівників, заступника директора з виховної роботи, практичного психолога.

Висновки. Отже, сучасні початкові заклади, беручи на роботу молодих спеціалістів, розраховують на високий рівень підготовки висококваліфікованих фахівців, які в найкоротші терміни повинні адаптуватися й показати результати своїх творчих пошуків. Даною статтею ми намагалися вказати на шляхи успішної реалізації творчих можливостей студентів-практикантів та молодих педагогів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Растрігіна А. М. Самореалізація на уроках музики як засіб становлення внутрішньої свободи особистості школяра [Текст] / А. М. Растрігіна // Наукові записки Ніжинського держ. педагогічного ун-ту. – №2. – 2005. – С.41-43.
2. Локарева Ю. В. Професійне становлення особистості майбутнього вчителя музики у процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін [Текст] / Ю. В. Локарева // Наук. записки Ніжинського держ. педагогічного ун-ту. – №2. – 2005. – С.9-11.
3. Костина Л. М. Эстетическое воспитание будущего учителя музыки через восприятие музыкальных образов [Текст] / Л. М. Костина // Вісн. Міжнародного Слов'янського ун-ту. Серія „Мистецтвознавство”, т. 4. – №1. – С.77-81. Библиогр.: с. 81. – 500 прим. – ISSN 1562-9961.
4. Костіна Л. М. Зміст професійної діяльності вчителя музики [Текст] / Л. М. Костіна // С. Рахманінов: на зламі століть (вип. 5): Збірка матеріалів Міжнародного симпозіуму „С. Рахманінов: на зламі століть” – Харків, СПДФО, 2008. – 496с. ISBN 978-966-372-220-7.
5. Моисеенко Р. Н. Индивидуальная работа как средство формирования личности будущего учителя [Текст] / Р. Н. Моисеенко // Сб. наук. тр. – Кр. Рог., 1995. – 135с.
6. Професійна освіта : слов. / укл. С. У. Гончаренко : за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.
7. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: Монографія / За загальною редакцією І. А. Зязюна. – К.: Наукова думка, 2003. – 262.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Калужна Оксана Іванівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: предметна компетентність, студенти-музиканти, професійна освіта.